

ВІЙНА ТА МИР ЯК ОНТОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

*Любецька В.В., кандидат філологічних наук
Військова академія, м. Одеса*

Проблема війни і миру постійно знаходилась у центрі уваги філософів усіх часів. Можна сказати, що ці проблеми залишаються завжди актуальними, бо вони онтологічні за своєю суттю. Античні мислителі (Демокріт, Сократ, Платон, Аристотель, Цицерон та ін.) замислювалися над тим, що таке «війна», яка її основна функція, тільки руйнівна, чи створююча також; яку дефініцію, чи визначення можна надати поняттю «мир», це зовнішня складова (відсутність війни), чи внутрішня проблема суспільства, окремої людини.

Античний філософ Геракліт вважав, що «війна є батьком всього, царем всього», тобто без неї неможливе існування людства, створення держав, прогрес. Філософ вказує на те, що війна «всезагальне явище», бо «все відбувається через боротьбу і за необхідністю». Ми бачимо, що для Геракліта слова «війна» нейтральне, без негативної конотації. Вона існує як необхідне явище і має бути завжди, змінюючи собою мир. Тобто, війна виступає не тільки як соціально-політичне явище, а як один із Ликів Буття (як і Мир, Краса, Любов). Чи можлива така рівність, вирішити остаточно складно.

Поняття «мир», та «війна» розглядаються не лише в античності, а також у середньовіччі, Відродженні й у Новий час. Досить цікавими є ідеї Е. Роттердамського, Ф. Бекона, Т. Гоббса, Вольтера, Дж. Локка, Ж.Ж. Руссо, Б. Спінози та ін. На відміну від Геракліта, Е. Роттердамський виступає як активний противник війни. У своєму творі «Скарги світу» (1515 р.) видатний гуманіст зазначає, що у результаті війни «все прекрасне і корисне знищується», тобто війна – регрес, поштовх назад, смерть для культурних та цивілізаційних надбань. Е. Роттердамський призиває усі народи і їх правителів до миру, до мирного співіснування, наголошуючи на тому, що Спаситель Ісус Христос прийшов до людей, щоб «спастися, а не позбавити життя, щоб дати й укріпити мир». На відміну від багатьох попередників, що зверталися до можновладців, Е. Роттердамський звертається до простих людей, тому що бачить в них велику силу. Філософ закликає кожну людину боронити мир, захищати його, створювати, укріпляти. Е. Роттердамський вважає війну антигуманним, анти людським явищем, з яким потрібно боротися цілому миру, щоб змінити жорстокість, яку несе війна.

В епоху Нового часу актуалізуються проблеми війни та миру у новому модусі. Так, видатний англійський філософ Т. Гоббс у своєму трактаті «Левіафан» (1651 р.) стверджує, що війна відповідає природі людині, але вона є згубною для неї, тобто руйнується цілісність, з'являється розлад у світобаченні та світосприйнятті. Т. Гоббс вважає, що ті армії, які вбивають та грабують інших – «жахливі чудовиська». Такою філософ бачить і англійську армію, що має «невтомну жадою до розширення своїх володінь». Стрімко зростає потреба у завоюванні, це негативно впливає на дух та єдність людей, як відмічає Т. Гоббс.

Важливу роль в аналізі проблеми війни і миру, як проблем онтологічних, відіграють праці німецького філософа – І. Канта. І. Кант формулює утопічну ідею «Вічного миру». Він виступає як противник військової агресії. Розглядаючи війну як складне соціально-політичне явище, І. Кант шукає шляхи досягнення вічного миру, усунення війни назавжди. У своєму трактаті «До вічного миру» (1795 р.), І. Кант пише: «Війна ... зло; вона здатна знищити варварськими спустошеннями ... усі досягнуті успіхи культури». Війна – тягар для будь-якого народу (нації), вона призводить до розорення держави. На думку І. Канта, жодна держава не повинна діяти шляхом насильства. Втручання однієї держави до справ іншої є порушенням прав незалежного народу. Як ми бачимо, ці питання надзвичайно актуальні у наш бурхливий час. Заборонити війну неможливо, але потрібно прикласти всі зусилля для її припинення, задля безпеки майбутніх поколінь. Прагнення жити у мирі – основне завдання для суспільно-політичних інститутів.

Вічний мир – мир ідеальний, якого можна досягти за допомоги внутрішніх зусиль та вагомих домовленостей між всіма країнами світу. Сприймаючи світ цілокупно, неможливо собі уявити мир у стані війни. Тому ідею І. Канта про «вічний мир» можна вважати абсолютною, але водночас її складно реалізувати на практиці. Прагнення держав до універсальності стає початком розв'язання війни, тому так небезпечно будувати «абсолютні монархії».

Охороняти мир зі зброєю у руках – одна з позицій, яку розділяє Й.Г. Фіхте. Німецький філософ вважає, що до миру необхідно змушувати, використовуючи силу. Мислитель поділяє війну на справедливу і несправедливу. Справедлива війна йде проти загарбника, а несправедлива – прояв агресивної політики.

Істотний внесок в осмислення війни та миру зробив Г.В.Ф. Гегель. Основна причина появи війни для Г.В.Ф. Гегеля – суперечність, яка існує всюди: у природі, у суспільстві, у взаєминах людей тощо. При цьому суперечність виступає як синонім руху, розвитку та дії, бо на суперечностях будуються світи. Існування держав об'єктивне, об'єктивне в такому разі і наявність суперечностей між ними, що породжують конфлікти та війни. Г.В.Ф. Гегель зазначає, що мирний час і спокій нічого не дає людям, а війна – це поштовх, це можливість, оновлення. Народи, що не борються за свою незалежність та державність, приречені на думку філософа, стати здобиччю

агресивних, сильних держав. Завойовані держави позбавляються основного – самовираження, насильно змінюються закони, звички, традиції, що вже ґрунтовно змінює націю, вона перестає себе самоідентифікувати. Заради миру потрібно йти на жертви, зберігаючи не тільки незалежність, суверенітет, але й моральні цінності, що подарував саме мир. Г.В.Ф. Гегель підкреслює, що «істинна хоробрість культурних народів полягає у готовності жертвувати собою на службі держави». Тобто Г.В.Ф. Гегель розглядає війну як важливий чинник збереження суверенітету держави. Війна вимагає порядку, витримки, сили духу та мислення, рішучості, бо іноді потрібно відмовитися від «священного життя» заради загального миру і життя інших людей.

Отже, війна – невід’ємний атрибут суспільства, яке прагне до самовдосконалення та розвитку. Наголосимо, що Г.В.Ф. Гегель прихильник сильної держави, здатної захистити себе від агресії інших держав. Коли держава піклується про себе, вона піклується і про зальний мир, так будується світова історія, що являє собою світовий дух. Високий соціальний, економічний, культурний розвиток народу залежить від панування світового духу, завдяки якому досягаються вершини розвитку. Світовий дух пов’язаний з поняттям «мир», але в його становленні відіграє роль і поняття «війна».

Мир прагне до миру, сакральний смисл цих слів ми знаходимо, коли звертаємося до витоку, до того, що було сказано Ісусом Христом: «Сіє сказав Я вам, щоб ви мали у Мені мир. У мірі будете мати скорботи, але тримайтеся; Я переміг мір». Від того, що ми маємо на увазі, коли кажемо слово «мир», залежить і наше розуміння цілого. Мир – цілокупність, мір – людське суспільство, якому потрібно жити у мирі (антонім слова – «війна»). Лише у вірному розумінні відкривається онтологічна природа слова «мир». Війна може бути частиною буття, але не може бути Ім’ям, на відміну від Божественних імен, на які вказує Діонісій Ареопagit: Світло, Краса, Любов, Життя, Слово, Істина, Віра, Сила, Справедливість, Спасіння, Спокій, Мирь. Богоіменування є мироіменуванням. Всі імена пов’язані між собою органічно. І Мирь, таким чином, поняття цілокупне, що має відношення до Цілого, до його смислу. Війна – це розлад, коли ціле поділяється на частини, то тоді, війна не має відношення до буття, а скоріш до небуття. Буття пов’язано з божественним, це його прояв, прояв Його Волі, а небуття – відречення від миру, ладу, спокою. Це прояв людської природи, як було сказано у німецькій класичній філософії, але не природи божественної.

Підсумовуючи сказане підкреслимо основне, проблеми війни і миру є проблемами складними, філософськими Ці проблеми, нажаль, актуальні і в наш час. Замислюючись над природою «війни» і «миру», ми надаємо різні визначення. Починаючи з античності, в епоху пізнього середньовіччя і новітнього часу свій істотний внесок в аналіз даної проблеми зробили такі вчені як Демокріт, Сократ, Платон, Аристотель, Цицерон, Діонісій Ареопagit, Е. Роттердамського, Ф. Бекона, Т. Гоббса, Вольтера, Дж. Локка, Ж.Ж. Руссо, Б. Спінози, І. Кант, Й.Г. Фіхте, Г.В.Ф. Гегель та інші мислителі. Спираючись та творчо продовжуючи ідеї філософів різних часів скажемо основне: «війна» та

«мир» онтологічні проблеми, до яких буде завжди звертатися філософська думка.

Війна – явище соціально-політичне, що несе у собі розруху, втрату матеріальних і культурних цінностей, розлад, відбирає найголовніше – людське життя. Проте війна може стати поштовхом для економічного та духовного розвитку, бо тільки на війні ми бачимо людину без прикрас, виявляються такі якості як сила, витримка, смілість. Все це пов'язано в естетиці в категоріями «героїчного» та «жахливого» водночас. Обидва складні соціальні явища і філософські поняття «війна» та «мир» діалектично пов'язані між собою. Вченими встановлюється діалектичний взаємозв'язок права, політики, моралі щодо пізнання причин війни і встановлення миру між народами. Концепція «вічний мир» одна з основних у світовій філософії. Але прагнення до миру можливе лише усім міром. Коли слово Мирь тлумачиться, як Ім'я., воно є свідомством присутності божої, онтологічною основою усього буття.

Проблема миру, як і проблема війни, привертає увагу політичних і суспільних рухів, учених багатьох країн. Глобальне завдання – це знайти оптимальні форми співпраці, щоб досягти загальної для людського мети, встановлення «вічного миру». Мир – це загальнолюдська цінність, і досягнута вона може бути тільки загальними зусиллями всіх народів. Таким чином, «мир» та «війна» – поняття, що наділені онтологічним смислом, які відтворюють різні прояви (лики) буття.